

KS. EUGENIUSZ STENCEL

FORMACJA I POSŁUGA ZAKRYSTIANA

W każdym kościele – parafialnym, rektorskim bądź kaplicy – znaczącą rolę odgrywa zakrystian, popularnie zwany kościelnym. Jego praca i zaangażowanie są niezwykle ważne i potrzebne, wręcz niezbędne w należytym przygotowaniu oraz właściwym sprawowaniu obrzędów liturgicznych. Wiele elementów poprawnej liturgii zależy właśnie od zakrystiana.

Według *Małego słownika liturgicznego* R. Bergera zakrystian to

pracownik kościelny, któremu powierzona jest troska o otwieranie kościoła i utrzymywanie go w czystości, przygotowywanie paramentów i naczyń liturgicznych, dzwonienie i inne podobne funkcje. Jego staranna posługa jest istotnym warunkiem tego, aby bezpośrednio przed nabożeństwem liturgicznym panował w zakrystii spokój i skupiona cisza¹

Posługa zakrystiana towarzyszy Kościołowi niemal od samego początku jego istnienia. Szczególnie gdy zaczęto wznosić kościoły i kaplice, pojawiła się pilna potrzeba, aby ktoś się o nie troszczył i roztaczał nad nimi opiekę. Tak pojawili się pierwsi przedstawiciele dzisiejszych zakrystianów. Oprócz troski i opieki nad miejscem sprawowania liturgii służyli oni pomocą sprawującym liturgię – celebransowi i służbie liturgicznej.

Krokiem na drodze do upowszechniania się funkcji zakrystiana w całym Kościele byli ostiariusze, którzy odpowiadali za bezpieczeństwo budynku kościelnego oraz pilnowali, aby w liturgii nie uczestniczył ktoś nieupoważniony. Dużą rolę w ukształtowaniu się funkcji zakrystiana odegrali także usługujący przy ołtarzu akolici. Z połączenia niektórych z tych zadań i powierzenia ich jednej osobie powstał urząd, funkcja zakrystiana. Później do jego zadań

Ks. dr Eugeniusz STENCEL – wykładowca liturgiki w Wyższym Seminarium Duchownym w Pelplinie, proboszcz parafii w Skórczu; adres do korespondencji: ul. Kościelna 5, 83-220 Skórcz.

¹ R. B e r g e r. *Mały słownik liturgiczny*. Poznań 1990 s. 179.

doszło dodatkowo dzwonienie na znak o mającym się rozpocząć nabożeństwie, przygotowywanie szat liturgicznych, troska o naczynia liturgiczne oraz utrzymywanie w czystości pomieszczeń kościelnych.

Funkcja zakrystiana nie była, jak dotąd, przedmiotem szczególnej refleksji Kościoła w Polsce. W polskojęzycznej literaturze od dłuższego czasu zauważało się wyraźny brak opracowań, które ukazywałyby całokształt funkcji zakrystiana, jego rolę i znaczenie oraz zasady, jakimi winien się kierować w wypełnianiu swojej funkcji.

Tę wyraźną lukę wypełniło w jakiejś mierze opracowanie ks. E. Skalskiego *Zakrystian i jego postuga*, wydane w 1996 r. nakładem Wydawnictwa Diecezjalnego w Pelplinie² Autor zawarł w tej książeczce najbardziej istotne treści dotyczące istoty liturgii, kościoła jako miejsca, w którym sprawuje się najświętsze misteria, osoby zakrystiana, jego obowiązków oraz przygotowania przez niego poszczególnych celebracji liturgicznych. Na uwagę zasługuje też próba opracowania instrukcji duszpasterskiej o zakrystianie, która jednak – jak dotąd – nie została jeszcze opracowana dla całego Kościoła.

W warunkach Kościoła polskiego funkcję zakrystiana pełnią najczęściej mężczyźni, rzadziej natomiast kobiety. Są to gorliwi, zaangażowani katolicy, zatroskani o dobro danej wspólnoty parafialnej. Nie zawsze jednak są to osoby właściwie uformowane, choćby tylko pod względem liturgicznym. Niekiedy, zwłaszcza w mniejszych parafiach, zakrystianem jest organista.

Palącym problemem, jak się wydaje, jest pilna potrzeba formacji tych osób, i to formacji rozumianej bardzo szeroko – jako formacji ludzkiej, chrześcijańskiej, intelektualnej, duchowej, liturgicznej, biblijnej. Tak dzieje się w krajach niemieckojęzycznych, gdzie poszczególne diecezje organizują specjalne szkolenie – studium pastoralne – dla kandydatów na zakrystianów. Studium takie trwa kilka miesięcy i kończy się egzaminem. Uczestniczą w nim zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Ponadto organizowane są specjalne spotkania formacyjne, zjazdy, a nawet rekolekcje dla tych, którzy zaangażowani są przy kościele. Mają one na celu pogłębienie wiedzy religijnej, wiedzy teologicznej, szczególnie liturgicznej, ale także pogłębienie chrześcijańskiej duchowości.

Trzeba stwierdzić, że sprawa przygotowania kandydatów na zakrystianów oraz permanentnej formacji już zaangażowanych pracowników kościelnych została bardzo mocno zaniedbana czy też jakby niezauważona zarówno w skali ogólnopolskiej, jak i diecezjalnej. Chciałbym się mylić, ale – wedle mojej

---

² E. S k a l s k i. *Zakrystian i jego postuga*. Pelplin 1996.

wiedzy – chyba tylko w jednej archidiecezji, mianowicie archidiecezji gdańskiej, od trzech lat Diecezjalna Komisja Liturgiczna organizuje spotkania formacyjne dla zakrystianów zatrudnionych w parafiach. Formacja ta jednakże w dużej mierze nie znajduje właściwego zrozumienia i akceptacji u samych rządców parafii, którzy nie widzą potrzeby takich spotkań dla zatrudnionych przez siebie przy kościele zakrystianów

Zauważa się też wyraźny brak materiałów formacyjnych i wskazań duszpasterskich dla zakrystianów. Istnieje zatem pilna potrzeba permanentnej formacji, wychowania, zwłaszcza liturgicznego, tych, którzy choć codziennie są tak blisko ołtarza i rzeczy świętych, to jednak wciąż zagraża im niebezpieczeństwo zaspieszenia i rutyny w wypełnianiu swoich obowiązków oraz niewrażliwości na sacrum. Tego rodzaju formacja winna dokonywać się na szczeblu diecezjalnym i parafialnym. Powinna ona obejmować ogólnodiecezjalne i rejonowe spotkania zakrystianów, organizowane przez poszczególne Kurie diecezjalne. Odbywałyby się one raz na kwartał i obejmowały: Mszę świętą, nabożeństwo słowa Bożego albo nabożeństwo eucharystyczne lub też którąś z części Liturgii Godzin, referat związany z tematem bieżącego roku duszpasterskiego, doręczenie materiałów formacyjnych, pracę w grupach.

Znaczące miejsce w tej formacji powinny odgrywać także doroczne rekolacje czy też dni skupienia dla zakrystianów. Przemyślenia wymagałoby też organizowanie w diecezjach co jakiś czas studium teologiczno-pastoralnego dla kandydatów na zakrystianów. Obok przekazywania wiadomości teoretycznych winno się w jego ramach przewidzieć także cały szereg ćwiczeń praktycznych.

Wydaje się, że tego typu ustalenia będzie zawierać instrukcja duszpasterska dotycząca formacji zakrystianów, podobnie jak jest to w przypadku nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej czy też fotografów. Na tej instrukcji mogłyby się później opierać ustalenia wprowadzone w ramach poszczególnych diecezji.

Ogólnie trzeba stwierdzić, że formacja zakrystianów jest w naszym Kościele terenem zaniedbanym. Jest to temat, który domaga się pilnego podjęcia, i dlatego serdecznie dziękuję organizatorom sympozjum, że znalazł się on w ramach wspólnej refleksji.

FORMATION AND MINISTRY OF THE SACRISTAN

S u m m a r y

The ministry of the sacristan is a specific kind of ministry among all the tasks related to the celebration of the Liturgy, especially to its preparation. The author presents the history of this ministry in a direct relationship with the tasks performed by ostiaries and acolytes in the Church. He lays the main stress on an appropriate formation of sacristans in Poland – human, Christian, intellectual, spiritual, liturgical and biblical. He pinpoints that there is an urgent need to organize diocesan and decanate formative meetings, conventions, retreats, or even theologico-pastoral studies for the candidates. The author is well aware that this will demand, above all, understanding for that issue on the part of priests. A pastoral instruction should be published in Poland, an instruction that deals with this formation, and respective formative materials.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: kościelny, zakrystian, posługa.

Key words: sexton, sacristan, ministry.